

VÁLKA, ozbrojený zápas A POLITIKA

„Válka je časově a prostorově vymezený úsek procesu celkového života lidské společnosti, kdy politika států a společenských tříd války se účastnících je — jak co do funkce, tak co do obsahu — pokračováním politiky doválečné a je realizována jako hlavní, nezbytnou, nikoli ovšem jedinou formou — ozbrojeným zápasem, zásadně ovlivňujícím celkový vývoj a život válčících společenských uskupení.

Ozbrojený zápas je násilí, uskutečňované především bojovou činností; v třídních společnostech je extrémním prostředkem politiky k násilné realizaci třídně politických cílů třídních společenských uskupení. Cílem ozbrojeného zápasu je vnutit nepříteli naši vůli a všemi prostředky, včetně totálního zničení, přinutit nepřítele k respektování cílů našeho boje a našich operací jako časových, prostorových a strukturálních částí ozbrojeného zápasu a politických cílů války u ozbrojeného zápasu jako celku.“¹⁾

„Politika je činnost společenských tříd, vrstev a skupin a jejich institucí, sledující cíle a úkoly, které vyplývají z jejich objektivních zájmů; dále též metody, způsoby a prostředky, kterými se třídy snaží své cíle uskutečňovat. Hlavní sférou politiky je boj tříd o udržení nebo získání moci. Proto se politika tříd soustřeďuje především na úsilí v získání vlivu na věci státu, na ovládnutí státní moci a určení obsahu forem jejího uskutečňování. Politika je koneckonců určována ekonomikou, v politice se nejbezprostředněji a nejvýrazněji projevují vztahy mez třídami, vyplývající z jeho různého politického postavení. V. I. Lenin charakterizoval politiku jako koncentrovaný výraz ekonomiky. Vývoj

1) Pracovní návrhy definic jsou z autorovy vědecké práce „Vojenská věda“.

a změny politiky tříd a politických institucí a idejí jsou určovány vývojem a změnami ekonomické základny. Politika, politické instituce a ideje nezůstávají však pasivní k ekonomické základně, jejímž jsou produktem, nýbrž zpětně na ni aktivně působí, pomáhají ji buď upevnit, nebo urychlují její zánik.“²⁾

O obsahu pojmů válka a ozbrojený zápas budu v článku uvažovat souhlasně s uvedenými pracovními návrhy jejich definic.

Pokud se týče definice politiky, uvedené v Příručním naučném slovníku ČSAV, vyplývá z ní, že v třídní společnosti je politikou de facto jakákoli činnost jakékoli instituce, sledující cíle a úkoly, které vyplývají z objektivních zájmů společenských tříd, vrstev a skupin a jejich institucí.

V dalším rozboru proto omezím své úvahy na oblast státní politiky, tedy na činnost specifických (státních) společenských institucí a na činnost společenských tříd, vrstev a skupin, která ovlivňuje uvedenou institucionální činnost státu.

Učlením nyní základní pojmy, o nichž budu uvažovat v rozboru, do dvou rovin: horizontální a vertikální.

A. **Horizontálně** je rozdělen na pojmy, vyjadřující:

1. zkoumanou objektivní realitu,
2. poznávací činnost člověka,
3. výsledky poznávací činnosti,
4. praktické využití výsledků poznávací činnosti.³⁾

B. Vertikálně učlením jednotlivé sémantické oblasti uvažované společenské reality na pojmy z oblasti:

- I. politiky,
- II. ozbrojeného zápasu,
- III. války.

Sestrojím nyní model, v němž tři základní oblasti pojmů — politiku, ozbrojený zápas a válku — znázorním vertikálním průmětem do uvedených čtyř horizontálních rovin (**viz přílohu 1**).

Budu uvažovat o pojmech tří daných sémantických oblastí v první horizontální rovině „objektivní realit“.

Základní vztah válka — politika je vystižen zejména v definici války jejím sociologickým, leninským jádrem: „válka je pokračování politiky...“ Tento vztah politiky a války vystihuje i další Leninova sociologická teze: „válka to je skrz naskrz politika“.⁴⁾

Nelze proto považovat za vědecky objektivní formulaci, že válka je prostředkem politiky. Tato formulace totiž tvrdí, že politika (neboť „válka je skrz naskrz politika“) je prostředkem politice — tedy sama sobě. Přitom

2) Viz Příruční naučný slovník ČSAV, 1966.

3) Horizontální učlenění (ve vztahu k vědě) v jednotlivých vrstvách představuje:

1. předmět zkoumání příslušné vědy,
2. vědu jako poznávací společenskou činnost,
3. vědu jako hromadící se tradici vědomostí,
4. praktickou realizaci výsledků poznání.

4) Leninovy spisy, sv. 25, str. 28, Praha 1958.

další Leninova teze: „Politika zplodila válku“⁵⁾ logicky naprosto jednoznačně vystihuje vztah války k politice nikoli jako vztah prostředku, ale jako vztah důsledku. **Válka není prostředkem politiky, ale jejím důsledkem.**

Rovněž vzájemný vztah války a ozbrojeného zápasu je vyjadřován různými formulacemi: „Při posuzování předmětu a obsahu vojenské vědy se vztah ozbrojeného zápasu k válce jako celku vyjadřoval různými pojmy: jedni pokládají ozbrojený zápas za specifickou formu války, jiní za specifickou stránku, specifický obsah a dokonce za specifickou podstatu války. Nejpřesněji je zřejmě tento vztah vyjádřen pojmem prostředek: ozbrojený zápas je hlavním specifickým prostředkem války...“⁶⁾

Souhlasím s autorem v jeho názoru, že **ozbrojený zápas není** (specifickou ani jinou) **formou války**. Podobné formulace vycházejí totiž z nesprávného ztotožňování nebo zaměňování pojmů válka a ozbrojený zápas. Není ovšem možné tak kategoricky odsuzovat další z kritizovaných názorů, prohlašující ozbrojený zápas za specifickou stránku války nebo za specifický (tedy ne jediný ani hlavní) obsah války. Zásadně ale nesouhlasím s autorem, když odsuzuje názor, že ozbrojený zápas je specifickou (opět netvrdí, že jedinou nebo hlavní) podstatou války. **Za podstatu války považují politiku, včetně jejího specifického realizátora — ozbrojeného zápasu.**

Autorovo „nejpřesnější“ vyjádření vztahu ozbrojeného zápasu k válce jako vztahu „prostředku“ je z hlediska logiky velmi nepřesné. O zahájení ozbrojeného zápasu jako formy realizace válečných cílů politiky — tedy o použití svého specifického prostředku — rozhoduje politika a teprve praktickým uskutečněním tohoto rozhodnutí, tj. využitím ozbrojeného zápasu jako speciálního prostředku politiky, vzniká válka.

Ozbrojený zápas je prostředkem politiky, která tím, že tento prostředek použije, vyvolává jako důsledek — válku.⁷⁾

Clausewitzovu a Leninovu formulaci o válce jako prostředku politiky lze vysvětlit záměnou pojmů válka a ozbrojený zápas. Je-li možné u Clausewitze záměnu pojmů válka a ozbrojený zápas celkem vysvětlit (válku tehdy prakticky vedly jen armády) a lze-li u Lenina politika tuto záměnu pochopit, pak **dnešní lpění na slovním znění Clausewitzovy či Leninovy citace je ve vědecké práci dogmatismem.**

Koneckonců v propagandistické a publicistické činnosti v denním tisku je možné připustit formulaci „válka je prostředkem politiky“ místo objektivního vyjádření „ozbrojený zápas je prostředkem politiky“ jako určitou hovorovou či novinářskou „licenci“, jako určitý pojmový zkrat. Ve vědecké práci, a to jak v oblasti vojenské vědy, tak i v oblasti politických věd, jsou však takové formulace nelogické, nesprávné, a proto nepřipustné. Ve vědě je nezbytné respektovat jen a jen objektivní skutečnost, v daném případě jen a jen objektivní vztah ozbrojeného zápasu jako prostředku politiky a vztah války pak jako důsledek použití ozbrojeného zápasu jako prostředku k realizaci politických cílů války.

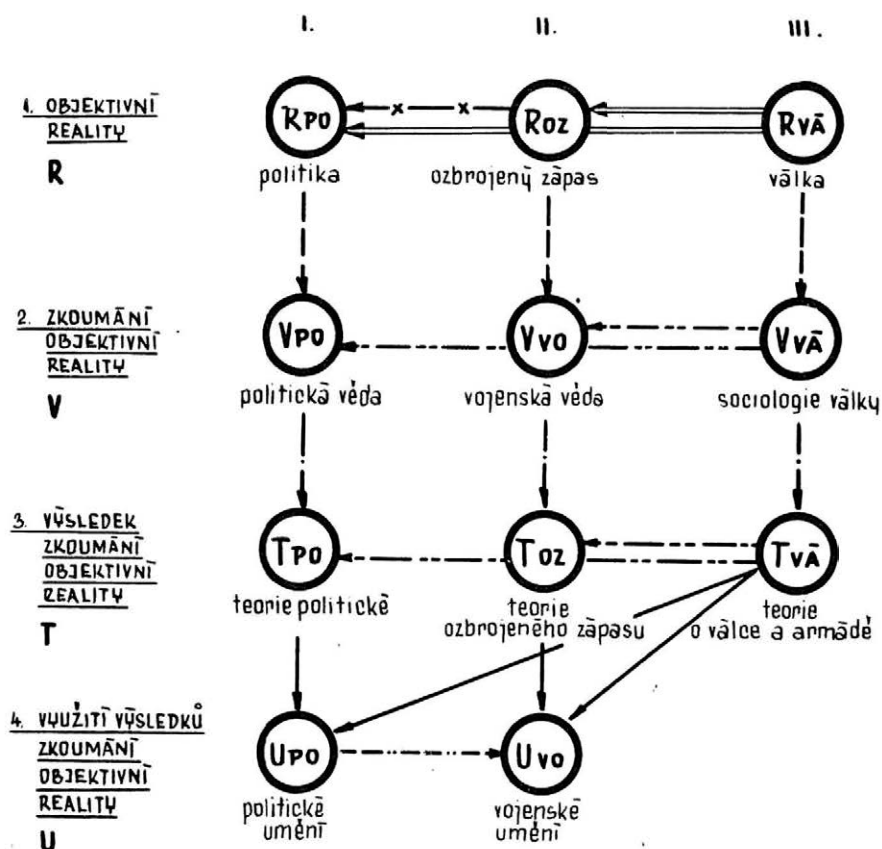
5) Leninskij sbornik XII, str. 437.

6) Chrenenko: Základní kategorie marxistické teorie války, stať sborníku Otázky soudobého vojenství, války a míru, NV 1963, str. 63.

7) Souhlasím s tímto závěrem chápě vztah politiky, ozbrojeného zápasu a války i kolektiv Sokolovského v knize „Vojenská strategie“, když na str. 203 píše: „Za války jsou hlavním, rozhodujícím prostředkem politiky — ozbrojené síly, ozbrojený zápas.“

ZÁKLADNÍ VZTAHY OBLASTÍ :

POLITIKA, OZBROJENÝ ZÁPAS, VÁLKA

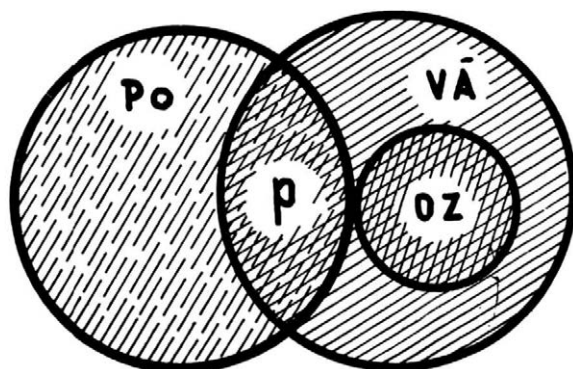
VZTAHY VERTIKÁLNÍ :

- $\leftarrow \text{dashed line} \rightarrow$ vztah předmětu zkoumání k vědecké činnosti
- $\leftarrow \text{dotted line} \rightarrow$ vztah vědecké činnosti k výsledku /teorii/
- $\leftarrow \text{solid line} \rightarrow$ vztah vědecké teorie k umění jejího využití

VZTAHY HORIZONTÁLNÍ :

- $\leftarrow x \rightarrow$ vztah prostředku
- $\leftarrow \text{double line} \rightarrow$ vztah důsledku
- $\leftarrow \text{dashed line} \rightarrow$ vztah obecného ke konkrétnímu
- $\leftarrow \text{dotted line} \rightarrow$ vztah využití svého prostředku

Po vyjádření vzájemných vztahů obsahu pojmů válka, politika a ozbrojený zápas pomocí matematické logiky, dospějí k těmto závěrům (viz obr. 1):

Obr. 1. Mezi obsahy pojmů ozbrojený zápas a válka platí vztah inkluze; obsah pojmu ozbrojený zápas je plně obsažen v obsahově širším pojmu válka:

$$OZ \subset V\bar{A}$$

Mezi obsahy pojmů válka a politika platí vztah průniku:

$$p = PO \cap V\bar{A}$$

Ze vzájemných vztahů pojmů politika, ozbrojený zápas a válka, z grafického znázornění, jakož i z vyjádření logickými vzorci vyplývá:

- obsah pojmu politika má s obsahem pojmu válka některé společné obsahové prvky (viz průnik „p“);
- obsah pojmu politika nemá společné obsahové prvky s obsahem pojmu ozbrojený zápas.

Politika, jako jev vysloveně třídní, **svými společnými prvky s válkou determinuje i válku jako jev třídní**. Konkrétní politické cíle války, spadající jak do obsahu pojmu politika, tak do obsahu pojmu válka, jsou třídní pojmy.

Naproti tomu **politika a ozbrojený zápas**, uvažují-li o nich jako o pojmech, **nemají společné obsahové prvky**. Třídní charakter politiky není tedy přenášen na ozbrojený zápas.

„Zákony strategie jsou objektivní a působí stejně neúprosně na obou nepřátelských stranách“⁸⁾ říkají autoři Sokolovského vojenské strategie při rozboru vojenské strategie jako jedné ze tří součástí vojenského umění (podle našeho pojetí jedné ze tří součástí ozbrojeného zápasu).

Je tedy vidět, že válka je jev vysloveně třídní, kdežto zákony ozbrojeného zápasu jsou třídně indiferentním výsledkem poznání v oblasti třídně indiferentní reality ozbrojeného zápasu. **Potvrzením třídní indiferentnosti ozbrojeného zápasu je přece i obecně uznávaný fakt, že ozbrojený zápas existoval již v předtřídní společnosti**, tedy již v době, kdy podstata pojmu „třídnost“ ještě vůbec neexistovala.

8) Viz Sokolovský: Vojenská strategie, Praha NV, 1983, str. 18.

Je-li ovšem ozbrojený zápas jako takový třídně indiferentní, pak jeho využití nebo zneužití politikou v třídní společnosti k plnění těch či oněch třídně politických cílů má vysloveně třídní charakter. Je proto vcelku pochopitelné, když konkrétnímu ozbrojenému zápasu, vedenému v konkrétní válce ke splnění konkrétních politických cílů je v běžné publicistické praxi připisován třídní charakter. I v naší současnosti hraje podstatnou úlohu zaměňování nebo dokonce ztotožňování ozbrojeného zápasu a války. Prohlašuje-li se, a to i v oblasti vojenské vědy, za prostředek politiky válka místo správného označení ozbrojený zápas, nelze se divit, že atribut třídnosti války je přenášen, byť logicky a objektivně nesprávně, i na ozbrojený zápas.

Naproti tomu však ovlivňování konkrétního ozbrojeného zápasu konkrétní politikou zcela objektivně existuje: politika určuje cíle konkrétní války a a určuje dobu zahájení realizace této politiky ozbrojeným zápasem (zahájení války). Přitom **podstata a charakter určovaných cílů bezesporu ovlivňuje v konkrétních případech volbu prostředků a způsobů vedení ozbrojeného zápasu.** Vytyčí-li politika jako cíl války zničit nepřátelský stát, budou prostředky a způsoby vedení ozbrojeného zápasu voleny určitě jinak, než vytyčí-li jako cíl války pouze dosáhnout změny politické orientace nepřátelského státu.

Bezprostřední výběr a určení prostředků a způsobů vedení ozbrojeného zápasu je funkcí ozbrojeného zápasu a ne politiky. Vztah politiky a ozbrojeného zápasu je v praxi často a velmi nesprávně zaměňován vztahem politického vedení státu k vojenskému vedení ozbrojených sil státu, tedy vztahem mezi dvěma státními institucemi. V řadě států a státních systémů vedoucí politická osobnost (jednotlivec či kolektiv) skutečně určuje řadu otázek, které patří do oblasti odborných řešení v rámci ozbrojeného zápasu. Jsou ovšem i obrácené případy, kdy např. vrchní velitel ozbrojených sil státu zasahuje do řešení otázek vysloveně z oblasti politiky.

V takových případech **je nezbytné rozlišovat subjekt řešení od příslušnosti tohoto řešení do oblasti politiky či ozbrojeného zápasu.** Rozhodnutí z oblasti ozbrojeného zápasu patří do této oblasti zcela nezávisle na tom, zda je učinil voják nebo politik. Stejně tak, jakákoli politická rozhodnutí, ať je učinil politik nebo voják, patří do oblasti politiky.

Různá „zkratová zjednodušení a zkomolení“ lze snad pochopit v horizontální rovině pojmů, vyjadřujících objektivní reality a v horizontální rovině pojmů, vyjadřujících realizaci výsledků poznání. Jsou ale naprosto nepřijatelná na úrovni pojmů, vyjadřujících poznávací činnost lidské společnosti a na úrovni pojmů, vyjadřujících výsledky této poznávací činnosti — tedy v oblasti vědy.

Nelze např. oprávněně tvrdit, že zkoumání a konečná formulace „charakteru soudobé války“ je funkcí jen vojenské vědy. Tato činnost je totiž **funkcí nejméně dvou věd:**

— **historického materialismu** (jako předmětné vědy), v jehož rámci sociologie války zkoumá, spolu s politickými vědami, politické aspekty soudobé války;

— **vojenské vědy**, která zkoumá vojenské aspekty charakteru soudobé války.

Dělí-li se války na spravedlivé a nespravedlivé, na agresivní, osvobozené, občanské apod., pak **kritériem dělení je**

— **charakter třídně politických cílů války a oblastí**, který zkoumá a vytyčuje politické aspekty charakteru soudobých válek,

— **věda, která zkoumá charakter a obsah politiky:** na obecné úrovni historický materialismus a na specifické úrovni příslušná politická věda.

Dělí-li se však války na jaderné a konvenční, na války útočné a obranné (ve smyslu útočné či obranné koncepce státní vojenské doktríny) apod., pak **kritériem členění nejsou politické cíle, ale použití těch či oněch bojových prostředků a těch či oněch forem ozbrojeného zápasu.** Oblastí, která zkoumá tyto vysloveně „vojenské“ aspekty charakteru soudobých válek, není ovšem historický materialismus či politická věda, ale věda, zkoumající ozbrojený zápas a procesy jeho přípravy a vedení, tj. vojenská věda.

Rozebral jsem obsah a vztah pojmů politika, ozbrojený zápas a válka na významové úrovni pojmů, vyjadřujících objektivní reality tří uvedených oblastí.

Vztahy mezi pojmy této roviny není ovšem možné mechanicky přenášet na pojmy dalších rovin, např. do roviny pojmů, vyjadřujících vědecké bádání nebo do roviny pojmů, vyjadřujících výsledky tohoto vědeckého bádání. V těchto dalších úrovních půjde o vztahy funkčně transformované. Vztah ozbrojeného zápasu k politice jako prostředek není přece zároveň vztahem vojenské vědecké činnosti k politické vědecké činnosti, nebo vztahem vojenské teorie (např. teorie ozbrojeného zápasu) k politickovědeckým teoriím.

Na těchto dalších horizontálních úrovních významů skupin pojmů je proto nutné rovněž zkoumat vzájemné vztahy příslušných pojmů a hledat způsoby transformace vztahů pojmů v jedné rovině na vztahy pojmů dalších rovin.

Cílem článku nebylo samozřejmě vyřešit tyto úkoly. Chtěl jsem pouze ukázat na jednu z metod rozdělení a klasifikace vojenskovědního pojmového aparátu, na nezbytnost i na proveditelnost přesného obsahového, významového vymezení každého pojmu a formulaci vztahů mezi nimi. Klasifikace a přesné vymezení vojenskovědeckého pojmového aparátu je nevyhnutelnou podmínkou vzájemného dorozumění nejen ve vědě, ale i ve vojenské praxi.